

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Eesti Maaülikool

Estonian University of Life Sciences

Majandus- ja sotsiaalinstituut
Institute of Economics and Social Sciences

www.emu.ee

Eesti Maaelu Arengukava 2007-2013 meetme 3.1 „Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas“ rakendamistulemuste analüüs

III taotlusvoor

Teostaja:

**Eesti maaelu arengukava 2007-2013 1., 3. ja 4. telje
püsihindaja**

Maamajanduse uuringute ja analüüsi osakond

Majandus- ja sotsiaalinstituut

Eesti Maaülikool

Tartu 2010

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Analüüsi mõisted ja metoodika.....	5
2. III taotlusvooru ettevõtjate tegevusalade analüüs	6
2.1 Põhitegevusalade analüüs.....	7
2.2 Kõrvaltegevusalade analüüs	9
2.3 Tegevusala ja investeeringu vahelised seosed.....	12
3. Meetme 3.1 sihtasemete täitumine	15
4. Taotlemine ja toetuse määramine piirkonniti	20
5. Hindamiskriteeriumite mõju III taotlusvooru toetuse saajate valikul	22
6. Toetuse saajate investeeringutoetuste kogemused ja meetme piirmäära täituvus	24
7. Investeeringute elluviimine.....	26
Kokkuvõte	27
Soovitused	28

SISSEJUHATUS

Eesti maaelu arengukava 2007–2013 (edaspidi MAK) kolmanda telje meetme „Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas“ (edaspidi meede 3.1) püsihindamist teostab Eesti Maaülikooli majandus- ja sotsiaalinstituut. Vastavalt Nõukogu määruse (EÜ) nr 1698/2005 artikli 86 lõike 1 kohaselt kehtestavad liikmeriigid püsihindamise süsteemi, mida vastavalt Põllumajandusministeeriumi volitusele teostab MAK 2007–2013 raames Eesti Maaülikooli Majandus- ja sotsiaalinstituut. Püsihindaja tegevus on määratletud põllumajandusministri 7. jaanuari 2009. a määrusega nr 3 „Eesti maaelu arengukava 2007–2013 seire ja hindamise kord“. Käesolev rakendusanalüüs on 2010. aasta hindamisplaani alusel teostatav uurimistöö.

Eesti maaelu arengukava meetme 3.1 eesmärgiks on maapiirkonnas tegutsevate ettevõtjate elujõulisuse ja jätkusuutlikkuse suurendamine läbi maapiirkonna ettevõtluse mitmekesistamise ning seeläbi uute ja paremate töökohtade loomisele kaasa aitamine.

Meetme 3.1 taotlusvoorud on olnud avatud kolm korda:

- 1) 11.04.2008 – 30.04. 2008.a ;
- 2) 01.12.2008 – 18.12.2008.a;
- 3) 31.08.2009 – 21.09.2009.a.

Edaspidi nimetatakse vastavalt I taotlusvoor, II taotlusvoor ja III taotlusvoor.

I ja III taotlusvoor olid väikeprojektide voorud, kus maksimaalne toetuse summa ühe ettevõtja kohta ei tohtinud ületada 1 546 660 krooni programmiperioodi jooksul. II taotlusvoor oli suurprojektide voor, kus maksimaalne toetussumma ettevõtja kohta võis olla kuni 4 693 980 krooni programmiperioodi jooksul. Samal ajal ei välistata ettevõtja kattumist nii suur- kui ka väikeprojektide vourus.

Käesolev rakendusanalüüs on kolmas meetme 3.1 rakendamist hindav dokument.

Esimene dokument – „Eesti maaelu arengukava 2007-2013 meetme 3.1 „Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas“ rakendustulemuste ja ettevõtja finantsolukorra analüüs“ – valmis 2009 aasta detsembris. Nimetatud analüüsi käigus hinnati I ja II taotlusvooru taotlejate ning toetuse saajate põhi- ja kõrvaltegevusalade mitmekesisust ja omavahelist seotust ning ettevõtjate finantsolukorda võrreldes keskmiste statistiliste näitajatega.

2010. aasta esimesel poolel valmis „Eesti maaelu arengukava 2007–2013 1., 3. ja 4. telje püsihindamise 2009. aasta aruanne“. Tegemist on dokumendiga, mis sisaldab muuhulgas meetme 3.1 esimese ja teise taotlusvooru koondülevaadet.

Käesoleva rakendusuringu eesmärgid on järgmised:

- 1) hinnata III taotlusvooru taotlejate ja toetuse saajate põhi- ja kõrvaltegevusalade mitmekesisust ning omavahelist seotust;
- 2) analüüsida meetme sihttasemete eeldatavat täitumist kolme taotlusvooru tulemuste alusel;

- 3) uurida kolme taotlusvooru toetuse saajate eelnevat investeeringutoetuste saamise kogemust ja selle mõju investeeringutoetuste elluviimisele;
- 4) anda ülevaade III taotlusvooru üksikute hindamiskriteeriumite mõjust paremusjärjestusele;
- 6) hinnata investeeringute elluviimise intensiivsust.

Analüüsi põhirõhk on III taotlusvooru tulemustel, kuid erinevates analüüsides kasutatakse ka I ja II taotlusvooru andmeid.

Meetme 2010. aasta rakendusanalüüsi koostasid EMÜ majandus- ja sotsiaalinstituudi maamajanduse uuringute ja analüüsi osakonna töötaja Mati Mõtte ja lepinguline töötaja Sirje Simmo.

1. ANALÜÜSI MÕISTED JA METOODIKA

Käesolevas analüüsis kasutatakse järgmiseid lühendeid:

- 1) SAPARD – Euroopa Liidu eelstruktuurfondide toetusprogramm perioodil 2001–2003.a;
- 2) RAK – Riikliku Arengukava programmperioodi 2004–2006.a toetusprogramm;
- 3) MAK – Eesti maaelu arengukava perioodi 2007–2013 toetusprogramm;
- 4) meede 3.1 – MAK meede „Majandustegevuse mitmekesistamine maapiirkonnas“;
- 5) meede 3.1.1 – meetme 3.1 alameede „Mitmekesistamine mittepõllumajandusliku tegevuse suunas“;
- 6) meede 3.1.2 – meetme 3.1 alameede „Mikroettevõtete arendamine“;
- 7) meede 1.4.1 – meetme 1.4 alameede nimetusega „Investeeringud mikropõllumajandusettevõtete arendamiseks“;
- 8) meede 1.4.2 – meetme 1.4 alameede nimetusega „Investeeringud loomakasvatusehitistesse“;
- 9) meede 1.6 – MAK meede „Põllumajandussaaduste ja mittepuiduliste metsandussaaduste töötlemine“.

Analüüsil kasutatavad spetsiifilised jaotused, sh loendamine, koondamine ja üldistamine, on täpsemalt selgitatud iga analüüsitava teema kirjelduses.

Põhiliselt kasutatakse järgmisi grupeerimisi:

- 1) jaotamine programmperioodide järgi;
- 2) jaotamine taotlusvoorude alusel;
- 3) jaotamine investeeringute ja eelneva tegevusala alusel.

Analüüs viidi läbi kabinetuuringuna, kuna täiendavat küsitlust ettevõtjate osas ei teostatud.

2. III TAOTLUSVOORU ETTEVÖTJATE TEGEVUSALADE ANALÜÜS

Tegevusalade analüüs sisaldab andmeid III taotlusvooru ettevõtjate taotluse esitamisele vahetult eelnenud majandusaasta tegevusalade kohta vastavalt äriregistris deklareeritule. Ühtlasi analüüsime investeeeringuga seotud planeeritavaid ehk kõrvaltegevusalasid ning nende seotust olemasolevate tegevusaladega ehk põhitegevusaladega. Toimub ka võrdlus I ja II taotlusvooru tulemuste analüüsiga. Tegevusalade jaotamisel on kasutatud Eesti majanduse tegevusalade klassifikaatori 2008 jaotusi (edaspidi EMTAK 2008). Vastavasse jaotusesse kuulumine tehakse kindlaks esimese kahe koodinumbri alusel, kuigi EMTAK on oma ülesehitusel hierarhiline, jagunedes viieks tasemeks. Detailsemate tasemete analüüs ei ole siiski meetme raames võimalik, kuna ei teki koondkokkuvõtteid.

Tabel 1. Tegevusalade jaotus ning koodid

EMTAK tegevusala jaotus	Tegevusala nimetus	EMTAK kaks esimest koodinumbrit
Jagu A	põllumajandus, metsamajandus ja kalapüük	01 kuni 03
Jagu B	mäetööstus	05 kuni 09, kõrvaltegevusalana ei ole toetatav
Jagu C	töötlev tööstus	10 kuni 33
Jagu D	elektrienergia, gaasi, auru ja konditsioneeritud õhuga varustamine	35
Jagu E	veevarustus; kanalisatsioon; jäätme- ja saastekäitlus	36 kuni 39
Jagu F	ehitus	41 kuni 43, kõrvaltegevusalana ei ole toetatav
Jagu G	hulgi- ja jaekaubandus; mootorsõidukite ja mootorrataste remont	45 kuni 47
Jagu H	veondus ja laondus	49 kuni 53
Jagu I	majutus ja toitlustus	55 kuni 56
Jagu J	info ja side	58 kuni 63
Jagu K	finants- ja kindlustusalane tegevus	64 kuni 66, kõrvaltegevusalana ei ole toetatav
Jagu L	kinnisvaraalaane tegevus	68, kõrvaltegevusalana ei ole toetatav
Jagu M	kutse-, teadus- ja tehnikaalaane tegevus	69 kuni 75
Jagu N	haldus- ja abitegevused	77 kuni 82
Jagu O	avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	84
Jagu P	haridus	85
Jagu Q	tervishoid ja sotsiaaltoolekanne	86 kuni 88
Jagu R	Sport, meelelahutus ja vaba aeg	90 kuni 93
Jagu S	Muud teenindavad tegevused	94 kuni 96
Jagu T	kodumajapidamiste kui tööandjate tegevus, kodumajapidamiste oma tarbeks mõeldud eristamata kaupade tootmine ja teenuste osutamine	97 kuni 98
Jagu U	eksterritoriaalsete organisatsioonide ja üksuste tegevus	99

Meetme 3.1 tingimuste määrus välistab 21 tegevusalast neli (jagu B, K, L ja F) tegevusala, millele toetust taotleda ei saa. Samas võib nimetatud tegevusaladel tegutsejate eelnev tegevus kuuluda nimetatud nelja jaotusesse. Ülejäänud tegevusalade jaotuse puhul on välistatud mõni tegevusala osaliselt. Näiteks põllumajandustootja ei saa taotleda toetust põllumajandusliku teenuse osutamiseks.

2.1 Põhitegevusalade analüüs

Analüüsi teostamiseks koondati andmed põhitegevusala kohta äriregistrist. Ettevõtjate osas, kellel puudus info eelneva tegevusala kohta teostati ristkontrolli teiste MAK toetusmeetmetega ja hindamiskriteeriumite tulemustega. Kontrolli tulemusena viidi ettevõtjate taotluse esitamisele vahetult eelnenud majandusaasta põhitegevus vastavusse põllumajandussaaduste tootmise osatähtsuse eest saadud hindepunktidega. Need ettevõtjad, kes said põllumajandustoodangu müügitulu eest 10 lisapunkti, pidid olema taotluse esitamisele vahetult eelneval majandusaastal müünud põllumajandustoodangut vähemalt 80% kogu müügitulust. Ettevõtjad, kes olid saanud aastatel 2008 kuni 2010 toetust meetmetest 1.4.1, 1.4.2, või 1.6 vm meetmest loeti vastavalt nende meetmete eripärale kas põllumajandussaaduste tootjateks või töötlejateks. 21 ettevõtja puhul ei olnud võimalik põhitegevusala olemasolevatele andmebaasidele tuginedes tuvastada, neid ettevõtjate tegevusala nimetatakse tabelis 2 „määramata“.

Tabel 2. Põhitegevusalade jaotus

Tegevusala jao nimetus	Taotlejad	Taotletud toetuse summa, mln krooni	Keskmine taotletav toetus, mln krooni	Toetuse saajad	Määratud toetuse summa, mln krooni	Keskmine määratud toetus, mln krooni	Toetuse saajate osatähtsus taotlustest, %
Jagu A	68	45,39	0,67	45	28,16	0,63	66
Jagu C	39	38,58	0,99	20	18,28	0,91	51
Jagu F	31	39,31	1,27	22	29,46	1,34	71
Jagu G	40	41,79	1,04	13	14,73	1,13	33
Jagu H	8	5,56	0,7	5	3,04	0,61	63
Jagu I	29	28,85	0,99	20	21,79	1,09	69
Jagu J	2	1,9	0,95	1	0,37	0,37	50
Jagu K	6	8,04	1,34	5	6,47	1,29	83
Jagu L	32	37,04	1,16	19	23,24	1,22	59
Jagu M	41	49,9	1,22	21	26,89	1,28	51
Jagu N	17	17,2	1,01	7	8,07	1,15	41
Jagu P	3	4,69	1,56	0	0	0	0
Jagu Q	1	0,35	0,35	1	0,35	0,35	100
Jagu R	5	5,91	1,18	4	5,06	1,27	80
Jagu S	4	4,22	1,06	2	1,18	0,59	50
määramata	21	15,46	0,74	12	7,66	0,64	57
Kokku	347	344,19	0,99	197	194,75	0,99	57

Populaarseimad põhitegevusalad olid III taotlusvooru taotlejatel:

- jagu A – põllumajandus, metsandus ja kalandus – 68 taotlust;
- jagu M – kutse-, teadus- ja tehnikaalne tegevus – 41 taotlust;
- jagu G – kaubandus ja mootorsõidukite remont – 40 taotlust;
- jagu C – töötlev tööstus – 39 taotlust.

Oluline on siinkohal märkida, et ehitustegevus on esindatud 31 taotlusega ja kinnisvara arendamine ja hooldamine 32 taotlusega. Kokku oli taotlejate hulgas kinnisvaraga tegelejaid seega 63. EMTAK jaotuses toodud 21 tegevusalast on meetme 3.1 taotlejate hulgas 15 põhitegevusala, neist kuus omavad teiste ees selget edumaad. Põhitegevusalad, mida oli esindatud vähem kui 5% taotluste arvust ehk alla 18 ettevõtja, olid järgmised:

1. jagu H – veondus ja laondus (kaheksa taotlust);
2. jagu J – info ja side (kaks taotlust);
3. jagu K – finants- ja kindlustustegevus (kuus taotlust);
4. jagu P – haridus (kolm taotlust);
5. jagu Q – tervishoid ja sotsiaalhoolekanne (üks taotlus);
6. jagu R – kunst, meelelahutus ja vaba aeg (viis taotlust);
7. jagu S – muud teenindavad tegevused (neli taotlust).

Võrreldes III taotlusvooru põhitegevusalade mitmekesisust I ja II taotlusvooru põhitegevusaladega, selguvad järgmised seosed:

1. Kõigis taotlusvoorudes on kõige rohkem ettevõtjaid, kelle põhitegevusala kuulub EMTAK jaotusesse A ehk on tegemist põllumajanduse, metsamajanduse või kalandusega ja neid abistavate tegevustega;
2. Majutuse ja toitlustusega (jagu I) tegelejaid on kõigis taotlusvoorudes üle keskmise. III taotlusvooru tegevusalade keskmine esindatus on 23 taotlust (347/15) ja I ja II taotlusvooru keskmine esindatus on (473/20) 23 taotlust;
3. Olulise grupi taotlejatest moodustavad eelnevalt ehituse ja kinnisvaraga tegelenud ettevõtjad;
4. Suurenenud on ettevõtjate hulk, kelle taotluse esitamisele eelnev põhitegevusala oli kutse-, teadus ja tehnikaalne või finants- ja kindlustusalane.

Keskmiselt taotleti III taotlusvoorus toetust 0,99 mln krooni ettevõtja kohta. Järgnevalt on toodud tegevusalad, mis ületasid 15% taotlusvooru keskmist ehk ületasid 1,14 mln krooni.

Põhitegevusalad:

- a) jagu F – ehitus;
- b) jagu K – finants- ja kindlustustegevus;
- c) jagu L – kinnisvaraalne tegevus;
- d) jagu M – kutse-, teadus- ja tehnikaalne tegevus;
- e) jagu P – haridus;
- f) jagu R – sport, meelelahutus ja vaba aeg.

Analüüsist selgus, et ehitus, kinnisvarategevus ja finants- ning kindlustustegevus on lisaks taotluste arvu rohkusele valmis teostama investeeringuid ka kõige suuremas mahus.

Toetuse määramisel on kõige suurem osatähtsus ettevõtjatel, kes tegelesid järgmistel tegevusaladel:

- 1) tervishoiu ja sotsiaaltoetuste tegevus (üks taotlus);
- 2) finants- ja kindlustustegevus (viis taotlust kuuest – 83%);
- 3) sport, meelelahutus ja vaba aeg (neli taotlust viiest – 80%);
- 4) ehitus (22 taotlust 31st – 71%);
- 5) majutus ja toitlustus (20 taotlust 29st – 69%).

Püsihindaja on seisukohal, et eelnevad tegevusalad ei ole esindatud piisava arvu taotlustega või määramiste osakaal on ebaproportsionaalselt suur ning näeb ohtu, et järjest suureneb ettevõtjate hulk, kes ehitustegevuselt ja kinnisvara arenduselt suunab oma tegevuse ümber, omamata selleks piisavat pädevust. Ühtlasi on risk, et kinnisvaraturu elavnedes ning kohe pärast järeல்valveperioodi lõppemist muutub investeringuobjekt kaubaks kinnisvaraturul.

Soovitus – eelistada põllumajandusettevõtjate kõrval ka ettevõtjaid, kes arendavad oma senist tegevusala.

2.2 Kõrvaltegevusalade analüüs

Kõrvaltegevusala andmed (tabel 3) pärinevad taotlejate poolt taotlustele märgitud EMTAK koodidest. Ettevõtjate puhul, kelle andmed planeeritava tegevusala osas olid täidetud puudulikult, analüüsiti planeeritavat investeringut ja saadi selle tulemusena tuletada kõrvaltegevusala. Tegevusalade jaotamisel on kasutatud EMTAK jaotust 21 tegevusalaks, mida on kirjeldatud peatüki 2 alguses.

III taotlusvooru taotlusi esitanud ettevõtjatest planeeris tegevust arendada kahel kõrvaltegevusalal 21 ettevõtjat ja kolmel tegevusalal viis ettevõtjat. 321 ettevõtjast, kellel oli märgitud planeeritavaks tegevusalaks üks või kelle tegevusala tuli planeeritavast investeringust tuletada, eelistas tegevusaladena majutust ja toitlustust (152 taotlust), töötlevat tööstust (70 taotlust) ning põllumajandust abistavaid tegevusi ning metsa majandamist (45 taotlust). Jättes välja alla 10 taotlusega grupid, siis keskmine taotletav toetus ja keskmine määratud toetus oli kõrgeim majutus ja toitlustus tegevusalal, millele järgnes töötlev tööstus ja spordi, meelelahutuse ning vaba aja tegevusala.

Tabel 3. Kõrvaltegevusalade jaotus

Tegevusala jao nimetus	Taotlejate arv	Taotletud toetuse summa, mln krooni	Keskmine taotletav toetus, mln krooni	Toetuse saajad	Määratud toetuses summa, mln krooni	Keskmine määratud toetus, mln krooni	Toetuse saajate osatähtsus taotlustest, %
Jagu A	45	32,0	0,71	25	19,45	0,78	56
Jagu A ja I	1	1,56	1,56	1	1,56	1,56	100
Jagu A ja N	7	2,93	0,42	4	0,85	0,21	57
Jagu A ja R	1	0,48	0,48	0	0	0	0
Jagu A, F ja N	1	0,26	0,26	0	0	0	0
Jagu A, N ja G	2	2,13	1,07	2	2,13	1,07	100
Jagu C	70	76,66	1,1	38	41,04	1,08	54
Jagu C ja M	1	0,1	0,1	1	0,08	0,08	100
Jagu C ja R	1	1,56	1,56	1	1,56	1,56	100
Jagu D	7	7,51	1,07	5	5,71	1,14	71
Jagu G	18	13,12	0,73	9	6,73	0,75	50
Jagu I	152	172,6	1,14	87	96,02	1,1	57
Jagu I ja R	4	3,53	0,88	2	2,14	1,07	50
Jagu I ja C	4	4,28	1,07	3	2,68	0,89	75
Jagu I ja N	1	0,35	0,35	0	0	0	0
Jagu I ja Q	1	1,08	1,08	0	0	0	0
Jagu I, R ja N	1	0,65	0,65	0	0	0	0
Jagu M	3	2,27	0,76	2	1,95	0,98	67
Jagu N	7	2,88	0,41	2	0,71	0,36	29
Jagu N, I ja G	1	1,56	1,56	1	1,56	1,56	100
Jagu Q	3	3,48	1,16	2	1,92	0,96	67
Jagu R	15	12,63	0,84	11	8,09	0,74	73
Jagu S	1	0,57	0,57	1	0,57	0,57	100
Kokku	347	344,19	0,99	197	194,75	0,99	57

Püsihindaja hinnangul on planeeritavad ehk kõrvaltegevusalad ühekülgsed, kuna 267 taotlust ehk 76% taotluste kogumahust on jaotatud kolme tegevusalagrupi vahel – turism, töötlev tööstus ja põllumajandusteenused ning metsamajandus.

Soovitus – vähendada eelistusi majutuse ja toitlustuse arendamisele või välistada üheks taotlusvooruks turismi arendamine.

Selleks, et anda paremat ülevaadet kõrvaltegevusaladest, arvestati kokku taotlejad, kes on nimetanud vähemalt ühe tegevusalana turismi, töötlevat tööstust, põllumajandust, metsandust, jaekaubandust, mootorsõidukite remonti ning haldus ja abitegevusi. Sellise arvestuse tulemusena on koostatud tabel 4.

Tabel 4. Enam nimetatud tegevusalade jaotus

Tegevusala	Taotluste arv	Taotletud toetuse summa, mln krooni	Keskmine taotletav toetus, mln krooni	Toetuse saajad	Määratud toetuse summa, mln krooni	Keskmine määratud toetus, mln krooni	Toetuse saamise osatähtsus, %
Üks kõrvaltegevusaladest kuulub jaosse I	165	185,61	1,12	94	103,96	1,11	57
Üks kõrvaltegevusaladest kuulub jaosse C	76	82,6	1,09	43	45,36	1,05	57
Üks kõrvaltegevusaladest kuulub jaosse A	57	39,36	0,69	32	23,99	0,75	56
Üks kõrvaltegevusaladest kuulub jaosse G	21	16,81	0,8	12	10,42	0,87	57
Üks kõrvaltegevusaladest kuulub jaosse N	20	10,76	0,54	9	5,25	0,58	45

Kõrvaltegevusalade valikul on atraktiivseimad tegevusalad olnud III taotlusvoorus majutus ja toitlustus (jagu I), töötlev tööstus (jagu C), põllumajandus, matsamajandus ja kalandus (jagu A), jae- ja hulgikaubandus ning mootorsõidukite remont (jagu G) ja haldus- ning abitegevused (jagu N). Taotluste arv vastavalt 165, 76, 57, 21 ja 20.

Keskmine taotletav ja määratud toetus on kõige suurem majutuse ja toitlustuse grupil, millele järgneb töötleva tööstuse tegevusalaga ettevõtjad ning jaekaubandusega ning mootorsõidukite remonti planeerivad ettevõtjad. Toetuse määramise tõenäosus on nimetatud tegevusaladel sama või ligilähedane III taotlusvooru keskmisega jäädes nelja suurema taotluste ja toetuse saajate arvuga tegevusalade puhul 56-57% juurde. Juhime tähelepanu, et turism ehk majutus ja toitlustus kõrvaltegevusalana oli populaarne ka I taotlusvooru taotlejate seas.

Püsihindaja hinnangul planeeritav tegevusala ehk kõrvaltegevusala valik ei oma toetuse määramisel olulist mõju, kui on jälgitud meetme määrusega tegevusaladele seatud kitsendusi.

2.3 Tegevusala ja investeeringu vahelised seosed

Kolmanda taotlusvooru taotlejate puhul analüüsiti nende eelnevat ehk põhitegevusala ning võrreldi seda planeeritava tegevusalaga. Analüüsi sihtrühmaks valiti põhitegevusalad, kus taotluste arv oli üle kümne (v.a. määramata) ning vaadeldi, milliseid tegevusalasid planeerivad ettevõtjad peale investeeringute teostamist.

Tabeli 5 veerud sisaldavad infot valimisse võetud põhitegevusalade kohta ning read infot nendele vastavate kõrvaltegevusalade osas. Kõrvaltegevusalade puhul on välja toodud tegevusalad, mis moodustasid üle 30% põhitegevusala taotluste arvust, olid teiste tegevusalade puhul kõrge esindatusega ning olid põhitegevusala sama tegevusega seotud. Tegevusalade jaotuses F ja L vaadeldakse ühiselt, kuna tegemist on kinnisvara ja ehitusega.

Tabel 5. Taotlejate põhitegevusala võrdlus kõrvaltegevusalaga

	Jagu A	Jagu C	Jagu F ja L	Jagu G	Jagu I	Jagu M	Jagu N
Jagu I	19	4	37	16	27	27	10
Jagu A	21	3	8	4	-	4	1
Jagu C	10	28	9	11	-	6	1
Jagu G	-	-	-	7	-	3	-
Jagu M	-	-	-	-	-	1	1
Jagu R	10	-	-	-	-	-	-
Jagu N	6	-	-	-	-	-	3
kokku	68	39	63	40	29	41	17
30%	21	12	19	12	9	12	5

Ettevõtjad, kes taotluse esitamisele eelnevalt tegelesid põhitegevusena põllumajanduse, metsanduse ja kalandusega (jagu A), eelistavad jätkata oma tegevusalaga või lisada juurde turismi või töötleva tööstuse. Ettevõtjad, kelle põhitegevusala oli töötlev tööstus (jagu C), eelistavad jätkata samal tegevusalal, vaid 10% soovib arendada turismi või pakkuda põllumajandus- ja metsamajandusteenust. Ehituse (jagu F), kinnisvara arendusega (jagu L), teadustegevuse ning konsultatsiooniga (jagu M), jaekaubandus ning mootorsõidukite remont (jagu G) ja abitegevustega (jagu N) tegelejad planeerivad edaspidi tegutseda eeskätt turismi (jagu I) valdkonnas.

Analüüsist tulenevalt oleme veendunud, et teadus- ja konsultatsiooni (jagu M) tegevusala ettevõtjate puhul on tegemist skeemiga – luuakse ettevõtte, pakutakse selle alt vajalikus koguses konsultatsiooniteenust taotluse esitamisele vahetult eelnenud majandusaastal ning tullakse taotlema toetust turismi arendamiseks. Ainuüksi ärijuhtimise alase konsultatsiooniga tegeles põhitegevusalana 23 ettevõtjat, kellest 16 plaanib tegelema asuda turismi valdkonnas.

Järgnevalt analüüsime põhi- ja kõrvaltegevusalade seotust toetuse saajatel. Põhitegevusala, mis on näidatud veergudel, on valitud lähtuvalt sellest, et toetuse saajaid nimetatud tegevusalal oleks üle 12. Ehitust ja kinnisvaraarendust vaadeldakse ühiselt.

Tabel 6. Toetuse saajate võrdlus kõrvaltegevusalaga

	Jagu A	Jagu C	Jagu F ja L	Jagu G	Jagu I	Jagu M
Jagu I	12	2	26	2	19	15
Jagu A	10	1	6	2		1
Jagu C	7	14	5	6		2
Jagu G				2		3
Jagu R	9					
Jagu M						
Jagu N	4					
kokku	45	20	41	13	20	21
30%	14	6	12	4	6	6

Toetuse saajate puhul on ehituse (jagu F) ja kinnisvara arenduse (jagu L) ning teadus- ja konsultatsioonitegevusega sama olukord, mis taotlustel kokku ehk enim on toetuse saajate hulgas turismi (jagu I) tegevusala planeerivaid ettevõtjaid. Põllumajanduse, metsanduse ja kalanduse põhitegevusala puhul on toetuse saajate hulgas erinevalt taotlejatest rohkem turismi planeerivaid ettevõtjaid. Turismiga põhitegevusalana tegelenutest enamus jätkab tegevusalaga ja sellest tulenevalt on toetuse saajate hulgas samuti enamus ehk 99% turismi tegevusalal jätkajaid. Ettevõtjate puhul, kes tegelesid töötleva tööstusega on toetuse saajatest suurem osa sama tegevusalal jätkajad, nagu seda olid ka taotlused kokku. Jae- ja hulgikaubanduse ning mootorsõidukite remondi põhitegevusalal tegutsevatest toetuse saajatest kuulub enamus gruppi, kes soovivad alustada töötleva tööstusega. Erinevus taotlemisega seisneb selles, et sellel põhitegevusalal ei õnnestunud saada toetust turismile, nii nagu oli planeeritud.

Püsihindaja soovitusel seoses põhi- ja kõrvaltegevusaladega:

- 1) põllumajandustootjatel välistada planeeritava tegevusalana abitegevused ehk jaotus N, kuna niitmisteenus klassifitseerib nii põllumajandustootmise abitegevusalana (jagu A) kui ka haljasalade hooldusena (jagu N);
- 2) luua eelistus mikroettevõtjatele, kes jätkavad samal tegevusalal (v.a põllumajandustootja, kellel on eelistus olemas), see võimaldaks luua edumaa nende ettevõtjate ees, kes tegelevad ehituse, kinnisvara arenduse ja konsultatsioonitegevusega ning soovivad hakata tegelema teiste tegevusaladega.

Järgnevalt analüüsime toetuse saajate põhitegevusala seotust planeeritavate investeeringutega. Tegevusi, mis on seotud kinnisvaraga ehk jagu F ja L vaadeldakse ühiselt. Tabelis 7 kajastuvad toetuse saajate toetatava investeeringu summad.

Tabel 7. Põhitegevusala ja toetatava investeeringu summa, mln krooni

	Uue hoone ehitamine	Olemas- oleva hoone või osa ehitamine	Rajatise ehitamine	Hoone paren- damine	Masina ja seadme soetamine	Traktori ostmine	Majutus- koha loomine	Kodu- leht, turundus	Omaniku järele- valve	KOKKU
Jagu A	10,6	25,0	6,2	2,6	10,4	3,1	4,1	0,1	0,2	62,3
Jagu C	12,9	14,6	0	0,3	9,97	0,05	2,3	0	0,03	40,15
Jagu F ja L	33,8	44,6	1,7	3,3	29,2	3,8	7	0,1	0,1	123,6
Jagu G	3,6	4,2	0	3,0	20,5	0,8	0	0	0	32,1
Jagu H	0	3,5	0	0	3	0,2	0	0	0	6,75
Jagu I	15,5	19,8	3,7	2,5	3,3	0	0,8	0	0	45,6
Jagu J	0,7	0	0	0	0	0	0	0	0	0,7
Jagu K	3,7	5,2	0	0	3,2	2,7	0	0	0,1	14,9
Jagu M	28,8	15,5	4,1	0,2	3,1	2,4	3,1	0	0	57,2
Jagu N	2,9	6,9	0	0,1	10,7	0	0	0	0,1	20,7
Jagu Q	0	0	0	0	0,7	0	0	0	0	0,7
Jagu R	5,2	1,0	0,6	0,2	3,9	0	0,1	0,3	0	11,3
Jagu S	0,8	0,3	0,1	0	1,4	0	0	0	0	2,6
Määra- mata	3,5	6,1	0,5	0	5,6	0,7	0	0	0	16,4
kokku	122	146,7	16,9	12,2	105	13,8	17,4	0,5	0,5	435

Kõige enam eelistavad toetuse saajad investeerida olemasolevate ja uute hoonete ehitamisse. 435 mln investeeringukroonist 268,7 mln kulub hoonetele ehk 61%. Masinad ja seadmed ning traktorid on investeerimise seisukohalt teine suurusgrupp moodustades 118,8 mln krooniga 27% kogu määratud investeeringute mahust. Rahalises mahus hinnatuna teostavad investeeringuid kõige rohkem uute ja olemasolevate ehitiste ehitamisse järgmiste põhitegevusaladel tegutsejad:

- A. ehituse ja kinnisvara arendajad (jagu F ja L kokku) – 78,4 mln krooni;
- B. kutse, teadus ja tehnikaalne tegevus (sh ärinõustamine), jagu M – 44,3 mln krooni;
- C. põllumajandus, metsandus, kalandus ja turism (jagu A ja I) – mõlemad eraldi 35 mln krooni).

Investeeringute spetsiifikat analüüsides oleme veendunud, et meetme edukamaks rakendamiseks tuleb piirata järgmiste põhitegevusaladel tegutsevate ettevõtjate toetusvõimalust käesolevast meetmest:

- ehitustegevus (jagu F);
- kinnisvara hooldus ja arendus (jagu L);
- kutse-, teadus- ja tehnikaalne tegevus, eriti juhtimis- ja ärinõustamine (jagu M).

Piirates nimetatud tegevusalal tegutsejate taotlema tulemist anname suuremad võimalused põllumajandustootjatel oma tegevusi mitmekesistada.

3. MEETME 3.1 SIHTASEMETE TÄITUMINE

Meetme sihttasemete täitumine näitab meetme rakendamise tulemuslikkust. Sihttasemed jaotatakse indikaatori tüübi järgi väljund-, tulemus- ja mõjunäitajateks (tabel 8). Käesolev uuring sisaldab analüüsi kõigi väljundnäitajate osas. Tulemusnäitajate puhul analüüsitakse käesolevas peatükis loodavate töökohtade täituvust ja turistide arvu. Lisandväärtuse kasvu analüüs on peatükis „Investeeringute elluviimine“.

Tabel 8. Meetme 3.1. indikaatorid ja sihttasemed

Indikaatori tüüp	Indikaator	Eesmärk 2007–2013
Väljundnäitaja	Kasusaajate arv	1000
	Tehtavate investeeringute maht	2868 mln kr
	Toetatavate maaturismitegevuste arv	200
Tulemusnäitaja	Toetatavate ettevõtete mittepõllumajandusliku tegevuse lisandväärtuse kasv	10–15% aastas
	Täiendav turistide arv	+10%
	Loodavad töökohad	500
Mõjunäitaja	Ettevõtetes loodud lisandväärtus töötaja kohta	360 000 krooni (sh 1–9 töötajaga ettevõtetes 325 000 krooni)

Tabelis toodud sihttasemed on kahe alameetme 3.1.1 ja 3.1.2. osas arvestatud kokku. Põhjus seisneb olukorras, et põllumajandussaaduste tootmisega tegelevaid ettevõtjaid, kes seda ka taotluses deklareeris, oli I taotlusvooru toetuse saajate hulgas 32, II taotlusvooru toetuse saajate hulgas kuus ja III taotlusvooru toetuse saajate hulgas vaid 30.

Selleks, et analüüsida meetme sihttasemete täituvust kasusaajate arvu osas, leiti esmalt ettevõtjad, kes on saanud toetust rohkem kui ühes taotlusvoorus ja välistati nn kordustaotlused. Teises ehk suurprojektide voorus oli 12 toetuse saajat, kes oli saanud toetust ka I taotlusvoorus. III taotlusvoorus oli 20 ettevõtjat, kes oli saanud toetust ka esimeses taotlusvoorus. Alljärgnevas tabelis 9 nimetatud maaturismitegevuseks loetakse kõiki taotlusi, mille puhul on ettevõtja kinnitanud, et kavandatav tegevus on turism.

Kogu programmperioodi meetme 3.1 orienteeruv eelarve on 1116 mln krooni, sellest on kolme taotlusvooriga jagatud 628 mln krooni. Seega meetme kogueelarvest on toetusi määratud 56% ulatuses. Üks väljundnäitajatest, milleks on maaturismitegevused, on oma sihttaseme täitnud 136%. Teised sihttasemete täitumised väljundnäitajate osas on seotud mõningase riskiga.

Tabel 9. Sihttasemete täitumine väljundnäitajate osas

	Heaks- kiidetud taotluste arv	Kasu- saajate ehk toetuse saajate arv	Sihttaseme täituvus kasusaajate osas, %	Investee- ringute summa, mln krooni	Sihttaseme täituvus investeerin- gute summa osas, %	Toetavate maa- turismi- tegevuste arv	Sihttaseme täitumine maaturismi osas, %
I taotlusvoor - väikeprojektid	306	306	X	591	X	167	X
II taotlusvoor - suurprojektid	38	26	X	270	X	11	X
III taotlusvoor- väikeprojektid	197	177	X	435	X	94	X
kokku	541	509	51	1296	45,2	272	136

Püsihindaja seisukoht on, et turismitegevuste toetamist tuleb mõnevõrra piirata. Võimaldada tuleks turismi arendamist vaid põllumajandusettevõtjatel ja ettevõtjatel, kes taotluse esitamisele vahetult eelnenud majandusaastal tegelesid turismiga.

Uuringu koostamise hetkel oli sihttase investeeringute mahu osas täidetud 45% ja kasusaajate osas 51% ulatuses. Järgnev tabeli alusel on analüüsitud sihttasemete täitumise spetsiifikat.

Tabel 10. Määratud abikõlblik maksumus ja määratud toetus taotlusvoorude kaupa

	Heaks- kiidetud taotlused	Toetatava investeeringu summa, mln krooni	Keskmine Toetatava investeeringu summa, mln krooni	Määratud toetuse summa, mln krooni	Keskmine määratud toetus, mln krooni	Keskmine toetuse määr, %
I taotlusvoor	306	591	1,9	309	1	52
II taotlusvoor	38	270	7,1	124	3,3	46
III taotlusvoor	197	435	2,2	195	1	45
kokku	541	1296	2,4	628	1,2	48

Sihttaseme täielikuks täitumiseks investeeringute mahu osas on vaja investeeringuid 1572 mln krooni väärtuses. Olemasolev meetme eelarve jääk on 488 mln krooni. Seega keskmine toetuse määr peaks olema 31%, et täita meetme sihttasest investeeringute mahu osas. Keskmine toetuse määr I taotlusvoorus oli 52%, II ja III taotlusvoor oli see 45-46%.

Selleks, et täita sihttasest investeeringute mahu osas on kaks varianti:

- 1. suurendada meetme programmiperioodi eelarvet vähemalt 240 mln krooni võrra või**
- 2. vähendada toetuse määra 15%.**

Määratud toetuse keskmine suurus on väikeprojektidel 1,0 mln krooni, suurprojektidel 3,3 mln krooni.

Selleks, et täita sihttasel võimalikult ligilähedaselt olemasoleva eelarve 488 mln krooniga planeeritud kasusaajate arvu osas, on variandid:

- 1. perioodi 2011–2013 taotlusvoorud avatakse vaid väikeprojektidele;**
- 2. toetuse määramisel eelistatakse ettevõtjaid, kes pole meetmest 3.1 MAK programmiperioodi jooksul toetust saanud;**
- 3. suurendada meetme programmiperioodi eelarvet.**

Analüüsi koostamise hetkeks on teada, et 2010. aasta augustis avatakse taotlusvoor suurprojektidele eelarvega 157,7 mln krooni. II taotlusvoorus, mis oli samuti suurprojektide voor, sai toetust 38 ettevõtjat, kellest 12 olid saanud toetust juba I taotlusvoorus. Eeldades, et keskmine määratav toetus järgnevas IV taotlusvoorus on 3,3 mln ning toetuse saajatest 30% on kordustaotlused, saame uusi toetuse saajaid 34. Eelarve jäägiks järgmistesse taotlusvoorudesse jääb 330,3 mln krooni. Juhul kui järgmised taotlusvoorud on vaid väikeprojektidele ning eeldades, et kõik on uued ettevõtjad, saame programmiperioodi kasusaajate arvuks (509+34+330) 873. Seega parimal juhul täidetakse sihttase kasusaajate osas 87% ulatuses.

Püsihindaja soovitusel:

- 1. vähendada maksimaalset toetuse programmiperioodi piirmäära 1,0 mln kroonile, mis ühtlasi vähendaks keskmist 30% võrra. See tagaks omakorda ca 150 lisataotluse rahastamise. Viimane omakorda aitaks täita meetme sihttasel kasusaajate osas;**
- 2. Uued taotlusvoorud avada vaid väikeprojektidele;**
- 3. Lisada hindamiskriteerium, mis tagaks kõrgemad punktid ettevõtjatele, kes pole MAK meetmest 3.1 toetust saanud;**

Järgnevalt hinnatakse meetme 3.1 sihttasemete eeldatavat täitumist tulemusnäitaja – töökohtade loomise alusel.

Tabel 11. Töökohtade loomine

	Heakskiidetud taotlused kokku	Loodavate töökohtade arv	Keskmine töökoha loomine	Sihttaseme täitmine töökohtade alusel, %
I taotlusvoor	306	NA	NA	NA
II taotlusvoor	38	173	4,5	NA
III taotlusvoor	197	330,7	1,6	NA
kokku	541	403,7	0,7	80

Suurprojektide toetuse saajad loovad töökohti keskmiselt kolm korda rohkem kui väikeprojektide taotlusvooru toetuse saajad. I taotlusvoorus ei kogutud andmeid loodavate töökohtade osas. I ja III taotlusvoor oli väikeprojektide voor. Eeldades, et väikeprojektide keskmine loodavate töökohtade arv on sama ehk 1,6 töökohta taotluse kohta, siis I taotlusvooru 306 heakskiidetud taotluse abil luuakse lisaks 489 uut töökohta.

Püsihindaja hinnangul on võimalik sihttase töökohtade loomise osas täita juhul kui projektide elluviimisel järgitakse äriplaani ning planeeritud töökohti.

Tulemusnäitaja, milleks on täiendav turistide arvu oodatav 10% suurenemine, täituvuse hindamiseks on püsihindaja poolt välja pakkuda turismisektori muutuste ja trendide analüüsimine ning võrdlemine turistide arvu suurenemise osas toetust saanud ettevõtjatel.

Muutuste hindamiseks turismisektoris analüüsitakse turistide arvu maapiirkondades tervikuna. Selleks võetakse aluseks maapiirkonna 2007. aasta turistide arv ning võrreldakse aastal 2014 viimase rakendusuuringu käigus sama piirkonna turistide arvuga.

Turismivaldkonna investeeringuteks toetust saanud ettevõtjate turistide arvu suurenemise tuvastamiseks fikseeritakse iga taotlusvooriga keskmine turistide arv taotluse esitamisele vahetult eelneva aasta seisuga. Aastal 2014, viimase meetme rakendusuuringu käigus, kogutakse nimetatud ettevõtjatelt andmed turistide arvu muutuse kohta ning võrreldakse tulemust taotluse esitamisele vahetult eelneva aasta andmetega.

Käesolevas uuringus analüüsitakse turistide arvu eeldatavat täituvust arvestades turismisektori muutuseid. Ettevõtjate Arendamise Sihtasutuse Turismiarenduskeskuse andmete oli 2007. aastal Eestis 936 000 siseturisti, kes kasutasid ööbimist mõnes Eesti majutusettevõttes kokku 1,76 mln ööd. Keskmiselt ööbis üks siseturist 1,88 ööd. 2009. aastal ööbis 766 000 siseturisti Eesti majutusettevõtetes – 1,38 mln ööd. Keskmiselt ööbis üks siseturist 1,8 ööd. 2007. ja 2009. aastal seevastu ööbis Eesti majutusettevõtetes 1,38 mln välituristi, kes ööbisid vastavalt 2,92 mln ja 2,74 mln ööd. Keskmiselt ööbisid välituristid vastavalt 2007. aastal 2,1 ja 2009 aastal 2,0 ööd.

Välistades turistide ööbimistest kolme suurema linna Tallinn, Tartu, Pärnu tulemused, saame siseturistide ööbimiseks 2007. aastal maapiirkondades (1,76 mln lahutada 626 tuhat) 1,13 mln ööd. Arvestades keskmiselt veedetud ööde arvuga, saame 2007. aasta siseturistide arvuks 603 tuhat. Sama aasta välituristide ööbimiste arv Eesti maapiirkondades ja väiksemates linnades oli 558 000, seega 265 tuhat välituristi ööbis 2007. aastal väljaspool Tallinna, Tartu ja Pärnu linna. **Kokku oli seega 2007. aastal Eestis 868 tuhat turisti – tegemist sihttasemega 2014. aasta rakendusuuringule.**

Aastal 2009 ööbisid siseturistid väljaspool Tallinna, Tartut ja Pärnut (1,38 mln lahutada 459 tuhat) 921 000 ööd, seega oli tegemist umbes 511 tuhande siseturistiga. 2009. aastal ööbisid välituristid väljaspool suurlinna kokku 561 tuhat, seega 204 tuhat välituristi külastas Eesti suurlinnadest väljas asuvaid majutusettevõtteid. **Kokku aastal 2009 külastas 715 tuhat turisti Eesti piirkondi, mis jäävad Tallinnast, Tartust ja Pärnust väljapoole.**

Antud juhul on tegemist turistide arvu langusega. Põhjuseid saab olla mitmeid:

- 1) majanduskriis;
- 2) aastate 2007–2013 programmperioodi investeeringute mõju ei ole veel avaldunud, kuna väljamakseid on teostatud vaid 27% ulatuses kogu taotletud toetuste mahust.

Kolmes taotlusvoorus on kokku 272 ettevõtjat, kes plaanivad tegeleda turismindusega. Nimetatud ettevõtjad on kinnitanud, et kokku on nad teenindanud taotluse esitamisele vahetult eelnenud majandusaastal 91 tuhat majutusega turisti. 117 ettevõtja osas on teostatud väljamakseid 2009. ja 2010. aastal. Investeeringud, mis on teostatud aastal 2009 ja 2010, avaldavad mõju alles 2011. aasta turistide arvule. Seetõttu ei analüüsita käesolevas uuringus meetme sihttaseme eeldatavat täituvust turistide arvu osas.

4. TAOTLEMINE JA TOETUSE MÄÄRAMINE PIIRKONNITI

Meetme 3.1 üheks eesmärgidest on investeringute suunamine ääremaadele. Ääremaa mõistet lahti seletatuna olemas ei ole. Käesolevas analüüsis eeldatakse, et ääremaa on Tallinnast, Tartust ja Pärnust 100 km eemale jäävad alad.

Järgnevalt vaadeldakse kolme taotlusvooru põhjal, millistes piirkondades on taotlemine aktiivsem ja millised piirkonnad on toetuse saamisel olnud eelisseisus. Piirkonna all peetakse silmas investeringu asukohta maakonna täpsusega. Alljärgnev tabel annab ülevaate lisaks toetuse taotlemisele ja saamisele maakondade lõikes ka väljamaksete teostamisest.

Tabel 12. Taotlemine, määramine ja maksmine maakondade lõikes

Maakond	Taotluste arv kolmes voorus kokku	Taotletud toetus kolmes voorus kokku, mln krooni	Toetust saanud taotlusi kolmes voorus kokku	Määratud toetus kolmes voorus kokku, mln krooni	Toetust saanud ettevõtjate arv	Toetatud taotluste osa-tähtsus taotluste arvust, %	Seisuga 30.04.2010 teostatud välja-makseid, mln krooni	Välja-maksete osa-tähtsus määratud toetusest, %
Harjumaa	51	58	35	38	34	69	10	26
Hiiumaa	22	20	15	10	12	68	5	50
Ida-Virumaa	30	45	16	15	16	53	4	27
Jõgevamaa	51	79	27	39	27	53	10	26
Järvamaa	26	39	16	20	16	62	3	15
Läänemaa	37	45	25	21	24	68	5	24
Lääne-Virumaa	43	63	28	32	26	65	13	41
Põlvamaa	48	72	34	37	31	71	7	19
Pärnumaa	97	128	63	75	57	65	19	25
Raplamaa	43	55	25	30	24	58	8	27
Saaremaa	79	96	59	70	57	75	18	26
Tartumaa	110	145	69	81	66	63	20	25
Valgamaa	62	102	38	54	35	61	15	28
Viljandimaa	67	82	54	57	49	81	24	42
Võrumaa	54	66	37	49	35	69	9	18
KOKKU	820	1095	541	628	509	66	170	27

Kõige aktiivsemalt soovitakse investeerida Tartumaale (110 taotlust), Pärnumaale (79 taotlust) ja Saaremaale (79 taotlust). Seevastu kõige vähem soovitakse investeerida Hiiumaale (22 taotlust), Järvamaa (26 taotlust) ja Ida-Virumaa (30 taotlust). Taotletava ja määratava toetuse summa maakonna kohta sõltub taotluste arvust. Kõige rohkem taotleti toetust Tartumaal (145 mln krooni) ja Pärnumaal (128 mln krooni), neile järgnes Valgamaa (102 mln krooni) ja Saaremaa (96 mln krooni). Vähese taotluste arvuga maakondade taotletav rahamaht oli samuti väiksem kui teistes piirkondades - Hiiumaal 20 mln krooni, Järvamaal 39 mln krooni, Ida-Virumaal ja Läänemaal 45 mln krooni.

Kõige selgemalt näitab ääremaade eelistamist või mitte-eelistamist määramise osatähtsus, mis leitakse heakskiidetud taotluste jagamisel taotluste arvuga samas maakonnas ning leitakse seejärel osakaalu protsent. Keskmise määramise osatähtsus on 66%. Keskmisest kõrgema heakskiidu osatähtsusega on järgmised maakonnad:

- 1) Viljandimaa (81% taotlustest),
- 2) Saaremaa (75% taotlustest),
- 3) Põlvamaa (71% taotlustest);
- 4) Harjumaa (69 % taotlustest)
- 5) Võrumaa (69% taotlustest),
- 6) Hiiumaa (68% taotlustest),
- 7) Läänemaa (68% taotlustest).

Harjumaa, mida ei saa lugeda ääremaaks, kuulub toetuse määramise osatähtsusest maakondadest paremuselt neljandale kohale. Tartumaa ja Pärnumaa määramise osatähtsused on küll keskmisest madalamad, kuid jäävad 63-65% piiresse. Seega kuulub kolm kõige suurema ettevõtjate arvuga maakonda nende üheksa maakonna hulka, kelle määramiste osatähtsus on üle 63%.

Analüüsist selgub, et investeeringute ääremaale suunamist hetkel otseselt ei toimu ning hindamiskriteeriumid seda ei mõjuta. Soovitame lisaks kõrgemale toetusmäärale anda lisapunkte ettevõtjatele, kes planeerivad oma tegevusi valdadesse, mis ei piirne maakonnakeskustega ning suurima ettevõtjate arvuga maakondadega.

Kokku on seisuga 30. aprill 2010.a ettevõtjatele toetuse väljamakseid teostatud 170 mln krooni. Kõige rohkem on toetusi välja makstud Viljandimaa, Tartumaa, Pärnumaa ja Saaremaa ettevõtjatele. Neljast kolme maakonna puhul on ühtlasi tegemist ka kõige suurema taotluste arvuga maakondadega. Investeeringute toetamisel on olnud kõige aktiivsemad Hiiumaa, Viljandimaa ja Lääne-Virumaa toetuse saajad. Hiiumaa ettevõtjad on investeeringud ellu viinud ja neile on toetust välja makstud 50% ulatuses, Viljandimaa ettevõtjad 42% ja Lääne-Virumaa ettevõtja 41% ulatuses määratud toetusest.

5. HINDAMISKRITEERIUMITE MÕJU III TAOTLUSVOORU TOETUSE SAAJATE VALIKUL

Selleks, et hinnata hindamiskriteeriumite mõju toetuse määramisele anname eelnevalt lühiülevaate III taotlusvoorude hindamisel kasutatud hindamiskriteeriumitest.

Kriteeriumid:

1. eelistatakse väiksema müügituluga ettevõtjaid – maksimaalne hindepunkt 30;
2. eelistatakse taotlejat, kes ei ole saanud ettevõtte mitmekesistamisele mittepõllumajanduslikku investeeringutoetust – maksimaalne hindepunkt 10;
3. eelistatakse taotlejat, kelle kavandatav investeeringuobjekt asub väljaspool Harjumaad – maksimaalne hindepunkt 10;
4. eelistatakse taotlejat, kelle kavandatav investeeringuobjekt on seotud mahajäetud hoone kasutusele võtmisega – maksimaalselt 3 punkti;
5. eelistatakse taotlejat, kelle kavandatav investeeringuobjekt on seotud kultuuripärandi säilitamisega – maksimaalselt 5 punkti;
6. eelistatakse taotlejat, kelle kavandatav investeeringuobjekt avaldab mõju noorte ettevõtlusele, puuetega inimeste olukorra parandamisele ja naisettevõtlusele – maksimaalselt 23 punkti;
7. eelistatakse taotlejat, kes on pädev kavandatava investeeringu tegevusvaldkonnas – 3 punkti;
8. taotleja tegutsemisaeg – kuni 8 punkti;
9. eelistatakse taotlejat, kelle kavandatava investeeringu tulemusena luuakse uus töökoht – kuni 3 punkti;
10. eelistatakse traditsioonidel põhinevat toodet – maksimaalselt 8 punkti;
11. eelistatakse, ettevõtjat, kelle kavandatav tegevus vähendab ettevõtluse hooajalisust – 5 punkti;
12. eelistatakse kasumlikke ettevõtmisi – maksimaalselt 5 punkti;
13. eelistatakse põllumajandustootjaid, kelle müügitulu põllumajandusest on vähemalt 80% – 10 punkti;

Maksimaalne võimalik punktisumma on 123. Kõige suurem saadud hindepunktide hulk oli 98,5 ettevõtja kohta. Alljärgnevas analüüsis on välistatud kokku 9 ettevõtjat (sh määratud taotluste hulgast 6 ettevõtjat), kuna nende ettevõtjate puhul ei kattunud sisestatud hindamiskriteeriumite tulemused ettevõtjale antud koondhinnanguga. Nimetatud ettevõtjate hindamistulemuste võrreldavaks muutmiseks peaks viima läbi täiendava kontrolli/analüüsi PRIAs kohapeal.

Tabel 13. III taotlusvooru hindamispunkide koond

Hindamiskriteerium	Taotlejatel kokku	Keskmine taotlejate (347-9=338)	Toetuse saajatel kokku	Keskmine toetuse saajatel (197-6=191)	Osatähtsus kogupunktidest (20625 punkti kokku) taotlejatel, %	Osatähtsus kogupunktidest (14283 punkti kokku) toetuse saajatel, %
Müügitulu	7746	22,9	5369	28,1	38	38
Varasem toetuse mittedaamine	2735	8,1	1780	9,3	13	12
Asukoht väljaspool Harjumaad või Tallinnaga mittepiirnevus	2833	8,4	1818	9,5	14	13
Mahajäetud hoone kasutamine	153	0,5	117	0,6	1	1
Kultuuriväärtus	75	0,2	40	0,2	0,4	0,3
Noor ettevõtja	1320	3,9	1006	5,2	6	7
Mõju puuetega inimestele	798	2,3	648	3,4	4	5
Naisettevõtja	455	1,3	355	1,8	2	2
Pädevus	489	1,4	324	1,7	2	2
Tegutsemise aeg	1287	3,8	857	4,4	6	6
Töökohtade loomine	536	1,6	365	1,9	3	3
Kohalik ja traditsioonidel põhinev toode	379	1,1	274	1,4	2	2
Hooajalisuse vähendamine	285	0,8	250	1,3	1	2
Kasumlik ettevõtmine (kasum kuni 1,5 mln krooni)	1285	3,8	850	4,4	6	6
Põllumajandustootjad, kelle müügitulust üle 80% oli põllumajanduslik	250	0,7	230	1,2	1	2
kokku	20625	61	14283	74,8	x	x

Hindamiskriteeriumitest avaldab kõige suuremat mõju müügitulu suurus. Kogu hindamispunktidest moodustab nimetatud näitaja 38%. Varasem investeeringutoetuse mittedaamine või vähesel määral saamine ning väljaspool Harjumaad või Tallinnaga piirnevaid valdu tegutsemine annab koondpunktidest kumbki eraldi vähesel määral üle 12%. Teistest hindamiskriteeriumitest võib esile tuua noore ettevõtja, tegutsemisaja ja kasumlikkuse, mille osatähtsus eraldi jääb 6-7% piirile. Toetust saanud ettevõtjatel on keskmine hindepunkt iga hindamiskriteeriumi osas eraldi võetuna kõrgem kui taotlustel kokku.

Püsihindaja on seisukohal, et müügitulu suuruse eest saadavate hindepunktide osakaalu tuleb vähendada läbi hindamispunktide arvu vähendamise (30-lt 20-le), kuna tegemist on näitajaga, mis eraldi võetuna ei taga ettevõtte jätkusuutlikkust. Samuti tuleks tõsta mahajäetud hoone kasutusele võtmise eest saadavate hindepunktide osatähtsust ning

kultuuriväärtusele lisandväärtuse (sh muinsuskaitsealuste objektide) andmise osatähtsust läbi hindamispunktide arvu suurendamise.

6. TOETUSE SAAJATE INVESTEERINGUTOETUSTE KOGEMUSED JA MEETME PIIRMÄÄRA TÄITUVUS

Meetme toetuse saajaid saab iseloomustada läbi eelneva toetuse saamise kogemuse ning määratud toetussummade suuruse hindamise.

Meetme 3.1 kolme taotlusvooru 509 toetuse saaja hulgas on nii neid, kes said toetust eelstruktuurifondide ehk SAPARD vahenditest kui ka neid, keda on toetatud programmiperioodi 2004–2006 RAK vahenditest. Samuti leidub toetuse saajate hulgas ettevõtjaid, kes on saanud toetust käesoleva programmiperioodi teistest toetusmeetmetest.

Tabel 14. Meetme 3.1 toetuse saajate eelnev investeeringutoetuste saamise kogemus

	Toetuse saajad, kes kattuvad 3.1 toetuse saajatega	Määratud toetus, mln krooni	Meetmest 3.1 määratud toetus samadel ettevõtjatel, mln krooni	Osatähtsus meetme 3.1 toetuse saajatest, %	Toetuse saajad, kellele on seisuga 30.04.2010 teostatud väljamakse
SAPARD	43	45,0	36,6	8	24
RAK	93	71,2	97,5	18	50
SAPARD ja RAK	29	63,7	27	x	18
MAK telg 1	129	211,6	135,9	25	X
LEADER	29	15,5	44,5	6	X
Kokku (erinevaid ettevõtjaid)	191	343,3	314,5	38	201

Eelnevatel programmiperioodidel on meetme 3.1 toetuse saajatega kattuvaid ettevõtjaid 107 ehk 21%, kellele määrati RAK ja SAPARD programmist kokku 116,2 mln krooni ning meetmest 3.1 on juurde määratud 107,1 mln krooni.

Meetme 3.1 kattuvate ettevõtjate seotuse jaotus:

- 1) SAPARD – 43 ettevõtjat;
- 2) RAK – 93 ettevõtjat, kellest 29 olid SAPARD-ist toetust saanud, seega uusi ettevõtjaid 64;
- 3) MAK esimese telje toetuse saajatega kattuvaid ettevõtjaid oli 129, kellest SAPARD või RAK programmi toetuse saamise kogemust ei omanud 75 ettevõtjat;
- 4) LEADER programmiga kattuvaid ettevõtjaid oli 3.1 toetuse saajate hulgas 29. Nendest SAPARD, RAK või MAK I telje toetuse saajatega mittekattuvaid uusi ettevõtjaid oli ettevõtjaid 9.

Meetme 3.1 toetuse saajatest omab 191 erinevat ettevõtjat toetuse saamise kogemust RAK, SAPARD, MAK I telje meetmetest või LEADER programmist.

Meetme 3.1 toetuse saajate puhul on üle 1/3 erinevate investeeringutoetuste saamise kogemus, tegemist on olulise ettevõtjate hulgaga, kes näitavad järgmisi trende:

- 1. Investeeringutoetuse saamise positiivne kogemus mõjutab ettevõtjat kasutama kõiki võimalusi investeeringutoetuste saamiseks. Seda näitab SAPARD ja RAK programmi ühiste meetmega 3.1 kattuvate ettevõtjate osatähtsus, milleks on 29 ettevõtjat 43-st ehk 67%. Samuti see, et RAK 93 ettevõtjast on saanud 50 ettevõtjat toetust MAK I telje toetusmeetmetest ehk 53%.**
- 2. Ettevõtjatel on pidev investeerimisvajadus. Näiteks 29 ettevõtjat, kes said toetust nii SAPARD, RAK ja MAK programmi meetmest 3.1, on saanud toetust vastavatest programmiperioodidest 29 mln, 35 mln ja 27 mln krooni.**
- 3. Toetuse saajad, kes omavad investeerimise kogemust SAPARD ja RAK programmide abil on ka kiiremad investeeringute elluvijad. 509-st meetme 3.1 toetuse saajast on 201-le ettevõtjale teostatud väljamakseid, mis moodustab 40% ettevõtjate arvust. Samas ettevõtjatest, kes omasid SAPARD programmi kogemust, on investeeringutoetuse väljamakse saanud 55% ehk 24 ettevõtjat 43-st. RAK programmi investeeringutoetuse kogemusega ettevõtjatele on toetuse väljamakseid meetmest 3.1 teostatud 50 juhul 93-st ehk 53% ettevõtjatel.**

Meetme piirmäära täituvus (tabel 15) annab omakorda ülevaate ettevõtjate arvust, kellel ei ole enam võimalik meetme 3.1 väikeprojektidele suunatud investeeringutoetusest osa saada.

Tabel 15. Meetme väikeprojektide piirmäära täituvus

Määratud toetus	Toetuse saajate arv	Määratud toetus kokku, mln krooni
Kuni 100 000 krooni	42	2,6
0,101 kuni 0,5 mln krooni	69	20,2
0,501 kuni 1 mln krooni	86	65,2
1,001 kuni 1,4 mln krooni	70	85,6
1,401 kuni 1,56466 mln krooni	203	312,4
Üle 1,56466 mln krooni ehk suurprojektid	39	142
Kokku	509	628

Kõige rohkem toetuse saajaid jääb toetuse vahemikku 1,4 kuni 1,56 mln krooni. Tegemist on väikeprojektide piirmäära lähedase toetuse summaga. Püsihindaja on seisukohal, et 273-st ettevõtjast 90% ei esita enam taotlust meetme 3.1 väikeprojektidesse (määratud toetus üle 1,0 mln krooni). Ettevõtjad, kes on saanud toetust üle 1,56 mln krooni ei saa enam esitada taotlust väikeprojektidesse, kuna nende taotlemise piirmäär on saavutatud. Ülejäänud 197 ettevõtjat, kellele määratud toetus jääb alla 1,0 mln krooni on potentsiaalsed taotlejad järgnevates väikeprojektidele mõeldud taotlusvoorudes.

Püsihindaja rõhutab siinkohal riski meetme sihttaseme mittetäitumisele kasusaajate osas, kui järgnevate taotlusvoorude toetuse saajatest 15% on selliseid, kes on juba meetmest 3.1 toetust saanud.

Seetõttu soovitame tõsiselt kaaluda hindamiskriteeriumi lisamist, mis annaks olulise eelise taotlejatele, kes pole meetmest 3.1 toetust saanud.

7. INVESTEERINGUTE ELLUVIIMINE

Investeeringute elluviimist on käesolevas analüüsis käsitletud järgmistes peatükkides:

- 1) Taotlemine ja toetuse määramine piirkonniti. Peatükis tuuakse välja seisuga 30.04.2010 väljamaksutud toetuste mahud ning väljamaksete osatähtsus määratud toetusest maakondade lõikes.
- 2) Toetuse saajate investeeringutoetuste kogemused ja meetme piirmäära täituvus. Nimetatud peatükis analüüsitakse väljamaksete teostamise osatähtsuse seost eelnevalt investeeringutoetuse saamise kogemusega ettevõtjatel ja meetme 3.1 ettevõtjatel kokku.

Käesolevas peatükis analüüsitakse investeeringute teostamist taotlusvoorude lõikes ning väljamakse aastate järgi.

Tabel 16. Investeeringu väljamaksed taotlusvoorude lõikes

	Taotluste arv, mille osas on väljamakseid teostatud	Väljamakstud toetus, mln krooni	Sh 2009 teostatud väljamakse, mln krooni	Sh 2010 teostatud väljamaksed, mln krooni	Seisuga 30.04.2010 on 90-100% määratud toetuses välja makstud, taotluste arv
I taotlusvoor	204	151,4	132,3	19,0	114
II taotlusvoor	10	18,5	10,2	8,3	2
III taotlusvoor	1	0,05	0	0,05	1
kokku	225	170	142,5	27,4	117

Aastal 2008 ei ole meetme raames teostatud ühtegi väljamakset. 2009. aastal on teostatud makseid 142,6 mln krooni väärtuses ja 2010. aasta esimese nelja kuuga on teostatud väljamakseid 27 mln krooni ulatuses. Kõige enam on investeeringuid teostatud I taotlusvooru taotluste osas. Taotlused, millede osas on investeering teostatud või lõpetamisel, on kokku 117. Seega 48% taotlustest, mille osas on seisuga 30.04.2010.a teostatud väljamakseid, on investeeringu teostamine pooleli. Kolme taotlusvooru kohta kokku on vaid 21% selliseid taotlusi, mille osas on väljamakse teostatud 90-100% ulatuses. I taotlusvooru määramine toimus oktoobris 2008, seega investeeringud peavad täies mahus teostatud olema 2010. aasta oktoobriks. 306-st taotlusest oli seisuga 30. aprill 2010 investeeringu teostanud 96-100%-liselt 106 ettevõtjat ehk 34%. Antud olukorras on selgelt näha, et ettevõtjad on raskustes investeeringute elluviimisel. Eelarveliselt lähtudes takistab toetuse määramisega saadud toetuse summa kinnihoidmine ning ebaselgus investeeringute teostamisel meetme parimat rakendamist.

Püsihindaja on seisukohal, et raskes finantsmajanduslikus olukorras peaks sisse viima ettevõtjatele osalise ettemaksete süsteemi või leidma täiendavaid võimalusi laenude garanteerimiseks. Selline tegevus tagaks paremad võimalused kõigile toetuse saajatele investeringute elluviimiseks. Edaspidi tuleks administratiivselt veenduda, kas ettevõtjal on omafinantseeringu võimalused olemas (laenugarantii, omavahendid).

KOKKUVÕTE

Meede 3.1 osas on toimunud kolm taotlusvooru. Toetatud on 509 ettevõtja 541 taotlust 628 mln krooniga. III taotlusvooru esitas taotluse 347 ettevõtjat, kellest toetus määrati 197 ettevõtjale.

Tegevusalade mitmekesisust analüüsid saame ülevaate, et populaarsed põhitegevusalad olid III taotlusvooru taotlejatel põllumajandus, metsandus ja kalandus (68 taotlust), kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus (41 taotlust), kaubandus ja mootorsõidukite remont (40 taotlust), töötlev tööstus (39 taotlust). Lisaks esineb märgatav hulk ettevõtjaid, kelle põhitegevusaladeks oli ärinõustamine, teadusalane tegevus, põllumajandusteenused, metsamajandus, ehitus ja kinnisvara arendus. Nimetatud põhitegevusalade puhul oli toetuse määramise osatähtsus keskmisest kõrgem. Püsihindaja seisukoht on, et hindamiskriteeriumite täiendamise abil tuleks vähendada ehituse, kinnisvara arenduse ja nõustamistegevuse osatähtsust toetuse saajate hulgas.

Analüüs annab ülevaate, et investeringuga planeeritavad tegevusalad ehk kõrvaltegevusalad on ühekülgsed – turism, põllumajandusteenused ja töötlev tööstus – koondab enda alla 76% taotlustest. Meetme eelnevates voorudes on turismi osakaal samuti olnud kõrge, mistõttu on vajadus üle vaadata meetme abikõlblikkuse tingimused mikroettevõtjatele turismi arendamiseks.

Taotluste ja toetust saanud ettevõtjate maakondlikku paiknemist analüüsid selgus, et meetme hindamiskriteeriumitega ei mõjutata piisavalt investeringute liikumist keskustest ääremaale.

Investeeringut on teostama asunud ja väljamakseid on teostatud 225 taotluse osas. Kokku on väljamakseid tehtud 170 mln krooni väärtuses, mis moodustab 27% määratud toetuste kogumahust. Ettevõtjad, kelle investeerimise tähtaeg on oktoober 2010, on oma investeeringuid alustanud tagasihoidlikult. Vaid 34% I taotlusvooru toetuse saajatest on seisuga 30. aprill 2010 investeeringutoetus välja makstud 96-100% ulatuses. Edukamad investeeringute elluviijad on ettevõtjad, kes omavad eelnevat SAPARD või RAK kogemust ning toetust.

Meetme sihttasemete osas on risk, et ei täitu sihttase kasusaajate arvu ja investeeringute mahu osas. Seda näitab nii piirmäära täituvuse analüüs kui ka meetme sihttasemete täituvuse analüüs. Nimetatud analüüsides selgub, et 197 toetust saanud ettevõtjast on toetuse suurus alla 1,0 mln krooni. Viimane tekitab olulise riski, et meetmest varem toetust saanud ettevõtja esitab järgnevates taotlusvoorudes uue taotluse. Seega toetuse eelarve vähenemine ei too kaasa kasusaajate hulga suurenemist.

Meetme positiivsus avaldub ilmselt töökohtade loomise sihttaseme täitmise osas, mida on võimalik püsihindaja hinnangul täita.

SOOVITUSED

Meetme edukamaks rakendamiseks soovitame ellu viia järgmised tegevused:

1. Eelistada põllumajandusettevõtjate kõrval ka ettevõtjaid, kes arendavad olemasolevat tegevust. Näiteks jaekaubandusettevõtted, kes rekonstrueerivad kauplust või majutuse- ja toitlustusettevõtjad, kes rajavad uusi turismiattraksioone või maastikuhooldajad, kes soetavad uusi maastikuhooldusseadmeid;
2. Vähendada turismi suunatavaid investeeringuid. Selleks võtta ära võimalus majutuse ja toitlustuse arendamiseks toetust taotleda ettevõtjatel, kes pole põllumajandustootjad või kes juba eelnevalt ei tegelenud turismiga.
3. Põllumajandustootjatel välistada planeeritava tegevusalana abitegevused ehk jaotus N, kuna niitmisteenus klassifitseerib nii põllumajandustootmise abitegevusalana (jagu A) kui ka haljasalade hooldusena (jagu N);
4. Meetme sihttasemete täitmiseks võtta kasutusele abinõud, nt järgnevatel aastatel avada taotlusvoorud vaid väikeprojektidele, vähendada taotleja maksimaalset toetuse määra 1,0 mln kroonile programmiperioodi jooksul või suurendada meetme eelarvet, lisada eelistuskriteerium neile, kes pole meetmest 3.1 toetust saanud;
5. Lisada hindamiskriteerium, mis annab punkte sarnaselt meetme toetuse määraga ehk rohkem punkte saavad ettevõtjad, kes investeerivad väljapoole keskuseid;
6. Vähendada müügitulu suuruse hindamiskriteeriumi mõju vähendades maksimumpunkte kriteeriumil 30-lt 20-le;
7. Suurendada mahajäetud ja kultuuripärandi (sh muinsuskaitseobjektid) väärtustamise punktide osatähtsust läbi hindamispunkti summa kahekordistamise;
8. Kaaluda toetuse saajatele toetuse ettemaksu teostamist või täiendavat riiklike garantiide süsteemi laenude saamiseks.